Ankara Üniversitesi
SBF Dergisi,
Cilt 77, No.2, 2022, s. 359-383

Araştırma Makalesi
DOI: 10.33630/ausbf.986741

MONTESQUIEU'DE ERKLER AYRIMI (MİTOSU) VE MODERN YARGI ERKİ ÜZERİNE *

Doç. Dr. Fahri Bakırcı
TOBB ETÜ
Hukuk Fakültesi
ORCID: 0000-0002-4783-2336

● ● ●

Öz

Montesquieu tarafından ortaya atıldığı sanılan ama asıl öncüsü Locke olan erkler ayrımı, günümüz demokratik hukuk devletlerinin olmazsa olmazıdır. Montesquieu'nün kuramı ortaya atarken güttüğü amaç, üyesi olduğu soylular sınıfının çıkarlarının korunmasıdır. Bu makalede bu amacın bütün yönetim biçimleri için savunulduğu gösterilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla Montesquieu'yü günümüz erkler ayrımı kuramı açısından önemli yapan şey söylediklerinden çok, kuramı ortaya attığı zaman ve kuramın bu zamanın düşünceleri üzerinde yarattığı etkidir. Bu yüzden Montesquieu'y kendi zamanının içinden okumak yerine demokratik hukuk devletinin günümüzde geldiği noktadan okumak gerekir. Bu okuma, egemenliği kullanan erklerden biri olan yargı erkine ve özellikle anayasa yargısına özel bir önem vermeyi zorunlu kılar.

Anahtar Sözcükler: Erkler ayrımı, Cumhuriyet, Monarşi, Despotizm, Yargı

On (the Myth of) the Separation of Powers in Montesquieu and the Modern Power of Judiciary

Abstract

The separation of the powers is a sine qua non-condition for democratic states governed by rule of law in our age. Locke is the processor of Montesquieu in respect of the theory of separation of the powers. The aim of Montesquieu was to save the interests and privileges of the nobles to which he was a member too. In this article, I claim Montesquieu tried to protect the interests and privileges of nobles not only in a monarchy but also in other forms of government. So, why is Montesquieu important for the separation of the powers? His importance comes from the manner and timing of doctrine's development in his hands. Therefore we should read him under the framework of rule of law and this reading necessarily force us to give special importance to constitutional jurisdiction.

Keywords: Separation of the powers, Republic, Monarchy, Despotism, Judiciary

---

* Makale geliş tarihi: 18.08.2021
Makale kabul tarihi: 23.08.2021
Erken görünüm tarihi: 24.08.2021

Montesquieu'de Erkler Ayrımı (Mitosu) ve Modern Yargı Erki Üzerine

Fransız Devriminden sonra 26 Ağustos 1789 tarihinde yayınlanan *İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'*nin 16. maddesinde haklara saygının güvence altına alınmadığı ve erkler ayrımının tanımlanmadığı bir toplumun anayasasının olmadığı belirtilmiştir. Bu durumda bildirge Anayasa, temel hak ve özgürlüklere saygı ve erkler ayrılığı arasında kopmaz bir ilişki kurmuştur. Temel hak ve özgürlüklerin korunabilmesi için erkler ayrılığının tanımlanmış olması gerekir ve bu tanımlamanın yapıldığı yer anayasadır. Erkler ayrılığı tanımlanmamışsa, haklara saygının güvence altına alınması olanaklı olmaz ve bu tür bir tanımlama yapılmaksızın anayasadan söz edilemez. Bu tanımlamayı içeren bir anayasa, hukukun üstünlüğü ilkesi sayesinde erklerin kendi sınırları içinde kalmasını sağlar ve bunun sonucunda da bireylerin temel hak ve özgürlükleri korunmuş olur. Bu durumda *Bildirge'*ye göre *erkler ayrımı* ve *hukukun üstünlüğü* herhangi bir sistemin '*anayasal'* olup olmadığını belirleyen ölçütlerin başında gelmektedir. O halde nedir 'erkler ayrılığı'?

Erkler ayrımı dendiğinde akla ilk gelen isimlerden biri Montesquieu'dür. Aslında erkler ayrımı kuramının ilk önce Montesquieu tarafından ortaya atılmadığı bilinmektedir. Antik Yunan döneminde Aristo'nun ve modern dönemde John Locke'un bu kuram üzerine yazdıkları bilinmektedir. Ama günümüz parlamenter ya da başkanlık demokrasilerinde erkler ayrımından söz edildiğinde akla öncelikle Montesquieu gelmektedir. Ancak Montesquieu'de bir erkler ayrımı kuramı olmadığını ileri süren yazarlar da bulunmaktadır ve bu görüşlerde önemli ölçüde haklılık payı bulunmaktadır.

Louis Althusser, Charles Eisenmann'dan esinlenerek erkler ayrımı kuramının tarihsel bir yanılsama olduğunu belirtmektedir. Althusser bu yanılsamayı *erkler ayrımı mitosu* olarak adlandırmaktadır. Althusser'e göre, birçok hukukçu, özellikle XIX. Yüzyılın sonu ve XX. Yüzyılın başlarında, Montesquieu'nün bazı formüllerine dayanarak ona tamamen hayali bir kuramsal model atfettiler. Bu kurama göre üç erk vardı: Kral ve bakanlarından oluşan yürütme; avam kamarası ve lordlar kamarasından oluşan yasama ve yargıçlardan oluşan yargı. Her erkin kendine özgü bir işlevi vardı ve bu işlevler kesişmiyordu (Althusser, 1987: 69). Ancak Eisenmann, *Yasaların Ruhu ve Kuvvetler Ayrılığı* başlıklı makalesinde bu ünlü kuramın Montesquieu'de olmadığını ileri sürmüştür. Kral veto yetkisine sahip olduğuna göre yürütme yasamaya müdahale

ediyor demektir. Diğer taraftan yasama kabul ettiği yasaların uygulanmasını bir ölçüde denetlediğine ve bakanlardan hesap sorabildiğine göre yasama da yürütmeye müdahale etmektedir. Yasama aşağıda incelenecek olan bazı özel durumlarda mahkeme olarak hareket ettiğine göre, yasama yargıya müdahale ediyor demektir. Dolayısıyla Montesquieu'de söz konusu olan erkler ayrımı olmayıp, erklerin birleşimi, kaynaşımı ve birbirlerine bağlılığıdır (aktaran Althusser, 1987: 69-70; Akın, 1983: 152). Ancak Montesquieu'de bir erkler ayrımı kuramı olmadığı biçimindeki düşüncenin bu gerekçeleri, günümüz parlamenter demokrasilerinde ya da başkanlık sistemlerinde erkler ayrımı göz önüne alındığında haklılığını yitirmektedir. Çünkü gerek yumuşak erkler ayrımına dayanan parlamenter demokrasilerde ve gerekse sert kuvvetler ayrımına dayanan başkanlık sistemlerinde erkler ayrımı dendiğinde, erklerin birbirleriyle kesin bir ayrılık içinde olmaları kastedilmemekte, erkler arasında bir karşılıklı etkileşimin varlığı kabul edilmektedir. Böylece erkler birbirlerini frenlemekte ve dengelemekte, erkler arasında bir fren ve denge (*checks and balances*) mekanizması işlemektedir. Üstelik bu mekanizma, yurttaşların siyasal özgürlüklerinin güvencesi sayılmaktadır. Dolayısıyla günümüzde erkler arasında bu tür ilişkilerin varlığı, erkler ayrımının bulunmadığı ya da bugünkü anlamında bir erkler ayrımının söz konusu olmadığı biçiminde yorumlanamaz. Ancak bu durum Eisenmann ve dolayısıyla Althusser'in iddialarının tümüyle geçersiz olduğu sonucunu doğurmaz. Çünkü Althusser bu açıklamalarından hemen sonra, Eisenmann'ı izleyerek bu eleştirinin son derece güçlü bir yönünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Einsman'ın eleştirisinin ilk bölümü, günümüz güçler ayrılığı ilkesinin uygulanma biçimi bakımından geçersiz olsa da, eleştirisinin Althusser tarafından vurgulanan ikinci bölümü Montesquieu'nün ortaya koyduğu erkler ayrımının günümüzde geçerli olmadığını göstermeye yetecek güçtedir. Bu yönün çıkış noktası yargı erkinin durumudur. Althusser'e göre Montesquieu'da yargı erki gerçek anlamda bir erk değildir. Çünkü Montesquieu yargı erki için *görünmez ve yok gibidir* demektedir. Bir göz ve sesten ibaret olan yargıcın görevi sadece yasayı okuyup söylemektir. Aşağıda inceleneceği gibi soyluların yargılanması söz konusu olduğunda ise yargı yetkisi soylular meclisine verilmektedir. Bu durumda aslında iki erk bulunduğu söylenebilir: yasama ve yürütme. Montesquieu üç kuvvetten söz ettiğinde yasama, yürütme ve yargıyı değil, birer güç olarak kral, avam kamarası ve lordlar kamarasını ifade etmektedir. Bunun diğer anlamı siyasal güçlerin kral, soylular ve halk olduğudur. Montesquieu'nün gerçek konusu bu üç gücün, yani kral, soylular ve halkın birbirleriyle ilişkisi, bu üç gücün birleşmesidir. Söz konusu olan yasallığın tanımı ve sınırlarına ilişkin hukuki bir sorun olmayıp güçler dengesine ilişkin siyasal bir sorundur (Althusser, 1987: 70-71). Morgan bu nedenle Montesquieu'nün teorisinin '*erkler ayrımı*' yerine '*erkler dengesi*' olarak adlandırılmasının daha yerinde olacağını belirtmektedir. (Morgan, 1948: 14).

Montesquieu'nün savunduğu erkler ayrımının yasama, yürütme, yargı erklerinin ayrılığını içermediği; kral, soylular ve halk arasındaki bir erk birleşimi olduğu ispatlandığında ilk olarak günümüz erkler ayrımı kuramı ile Montesquieu'nün bağı zayıflatılmış ve ardından günümüz erkler ayrımı kuramının Montesquieu'daki *yargı anlayışı* üzerine oturamayacağı ispatlanmış olur. Bu durumda da yargı erkinin günümüz erkler ayrımı kuramında taşıdığı anlamı ve önemi yeniden tanımlamak gerekir. Bu çerçeveden bakıldığında ise günümüz için yargı erkinin, diğer erklerden Montesquieu'nün ortaya koyduğu biçimiyle bağımsız olmasının gerekli olduğu ancak yeterli olmadığı; özellikle yasama erkini anayasanın koyduğu sınırlar içinde tutmak amacıyla, anayasa yargısının, yargı erkinin bir parçası olarak kurumsallaşması gereğinin önemi ortaya çıkar. Bu durum, hiç kuşkusuz erkler ayrımı kuramının Montesquieu'ye borçlu olmadığı ve Montesquieu'nün, erkler ayrımı kuramı bakımından önemsiz olduğu sonucunu doğurmaz: Montesquieu'nün, günümüz erkler ayrımı kuramının esin kaynağı olduğu kuşku götürmez. Bu makalenin amacı da erkler ayrımının ortaya atıldığı dönemdeki amacı ile sonraki gelişmeler karşısında kuramın aldığı biçimi karşılaştırarak bugün için erkler ayrımının olmazsa olmaz bileşenlerini saptamaktır. Böyle bakıldığında da yargı erki, Montesquieu için erklerden biri bile sayılmazken günümüz erkler ayrımında, yargı erki ve özellikle anayasallık denetimi yapan yüksek yargı ya da anayasa yargısı, kuvvetler ayrımının vazgeçilmez bileşenidir.

Montesquieu'ün yargı organı açısından önemi yargıyı erklerden biri olarak görümüş olması değil, yargıyı ilk defa yürütmenin alanından bağımsızlaştırmasıdır. Yargı artık yasaları yürürlüğe koyan yürütmeden ayrılarak, uzlaşmazlık halinde yasanın ne dediğini söyleyen bağımsız bir erk olarak tasarlanmaktadır. Yargının bu yeni konumu, kısa süre sonra Amerikan düşüncesinde mahkemelerin kazanacakları yeni konumdan farklı olmakla birlikte, bu düşünceye kaynaklık edecektir (Vile, 1998: 96). Vile bu nedenle şu saptamayı yapmaktadır:

> 'Ancak şu açıktır ki Montesquieu erkler ayrımı kuramını keşfetmemiştir ve Kanunların Ruhu'nun XI. Kitabın 6. Bölümünde söyledikleri, çağdaşı olan İngiliz yazarlarından ve John Locke'tan alınmıştır. Montesquieu'nün doktrine yeni görüşler kattığı doğrudur; O, doktrinde daha önce bu kadar dikkat çekmemiş kimi öğeleri, özellikle yargıyı vurgulamış ve doktrine, daha önceki yazarların kazandıramadığı bir konum kazandırmıştır. Ancak Montesquieu'nün etkisi bu bakımdan sergilediği özgünlüğe atfedilemez, O'nun özgünlüğü **zamanlama** (vba) ve yöntem bakımından doktrinin gelişimine sunduğu katkıdadır'(Vile, 1998: 83).

Zaman, monarşiler yerine ulus egemenliğine devletlerin ortaya çıkma zamanıdır. 1789'daki Fransız devriminden sonra, monarşilerin yıkılması ve halk

egemenliği düşüncesinin ortaya çıkmasıyla birlikte, egemenliğin halka ait olduğu ve halkın da egemenliğini yetkili organlar eliyle kullanması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. 1789'dan sonra egemenlikte, ilke ve kullanım birliği sağlanarak, egemenlik halkın ya da soyut bir bütün sayılan ulusun eline geçmiştir. Egemen irade, devleti kurarken, uzlaşmayla, ona siyasi ve hukuki bir alan çizmiş ve bu alanın içini hak ve özgürlüklerle örmüştür. Temsili sistemlerde, egemenliğe sahip olan halkın kendisi, egemenliğini bizzat kullanamadığından, egemenlik yetkisini kullanmak üzere organlar ya da erkler oluşturur ve bu erkler, egemenlik yetkisinin kendilerine verilen bölümlerini, egemenliğin mutlak sahibi adına kullanırlar. Bu kullanım sırasında, yetkilerinin sınırlarını aşmamaları için her biri diğeri tarafından sınırlanır (Kutlu, 2001: 117-124). İşte Montesquieu'nün erkler ayrımı kuramı bu tür bir siyasal-toplumsal dönüşüm döneminde ortaya atılmış ve bu döneme uyarlanmıştır. Vile'nin dikkat çektiği gibi, Montesquieu'nün erkler ayrımını egemenlik kavramı çerçevesinde düşünmüş olduğu bile kuşkuludur (Vile, 1998: 104-105). Benzer biçimde Tanilli de şunları söylemektedir:

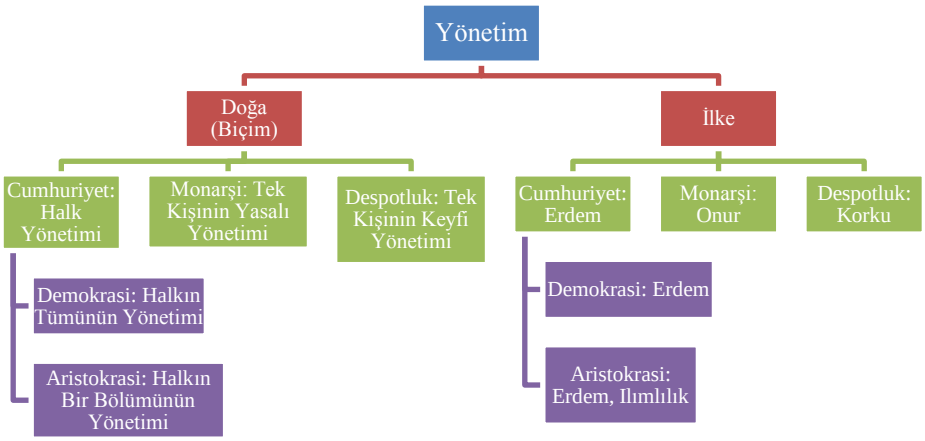
> 'Montesquieu'nün amacı sosyal ve siyasal güçler arasında dengeyi sağlamak. Bununla da soyluların durumunu kurtarmak istiyor aslında. Düşündüğü feodal monarşiyi yaşatmak. Rousseau gibi sorunu, bir egemenlik sorunu olarak ortaya atıp 'egemenlik halkındır' demiyor. İstediği, var olan güçler arasında bir denge sağlayıp 'statu quo'yu korumak. O çağın yükselen sınıfı burjuvazinin soylulara karşı –kıran kırana- mücadelesi gözönüne getirildiğinde, Montesquieu, ilerici bir düşünür değil, açıkça bir 'tutucu' olarak çıkıyor karşımıza. Ne var ki Montesquieu'nün...bu konuda ileri sürdüklerini, ondan sonra gelenler, görüşlerin bütününden soyutlayarak, demokrasinin önde gelen koşulu yapmışlar; kendisini de, geleceğin habercisi, demokrasinin savunucusu bir düşünür haline getirmişlerdir...düşünceleri... 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları bildirisinde dile gelirler.' (Tanilli, 1982: 377-378).

Dolayısıyla Montesquieu'nün erkler ayrımı kuramının, *kendisinden sonra*, halk egemenliği ve temsili demokrasi kavramları çerçevesinde yeniden yorumlandığı söylenebilir. Aynı mantık siyasal özgürlük için de yürütülebilir: Montesquieu siyasal özgürlüğü korumaya çalışırken ve bu amaçla iktidarı iktidarla sınırlarken, hedef, soyluların siyasal özgürlüğünün korunmasıdır ve bu amaçla, kralın ve halkın iktidarının sınırlanması için karşıya koyduğu iktidar soyluların iktidarıdır. Ancak ulus devletlerin ve temsili demokrasilerin ortaya çıkmasından sonra, bu kuram, yurttaşların özgürlüğünün korunması amacıyla, halk egemenliğini halk adına kullanan yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirlerini frenlemesi ve dengelemesi biçimine dönüşmüş; yeni bir anlam kazanmıştır.

A. Yönetim Biçimleri ve İlkeleri

Montesquieu *Kanunların Ruhu*'nun II. Kitabının başında yönetimlerin doğasını ya da biçimini ortaya koyar. Ona göre biçimi bakımından üç yönetim türü vardır: *Cumhuriyetçi, Monarşik* ve *Despotik*.[1] Cumhuriyetçi yönetim halkın bütününün ya da sadece bir bölümünün egemen iktidara sahip olduğu yönetimdir. Monarşik yönetim bir kişinin tek başına sabit ve sürekli kurallara göre yönettiği yönetimdir. Despotik yönetim bir kişinin tek başına yasa ve kural olmaksızın kendi isteğine ve kaprislerine göre yönettiği bir yönetimdir (Montesquieu, 2005: 10). Cumhuriyetçi yönetim egemenliğin sahibinin halk ya da halkın bir bölümü oluşuna göre farklılaşır. Cumhuriyette halkın bütünü egemen iktidara sahip olduğunda *demokrasi* söz konusudur. Bu cumhuriyette halkın sadece bir bölümü egemen iktidara sahipse bu yönetim biçimi *aristokrasi* olarak adlandırılır (Montesquieu, 2005: 10).

Montesquieu her yönetimin bir ilkesinden söz eder. Yönetimin biçimi, onu öyle yapan şeydir. Yönetimin ilkesi ise onun öyle hareket etmesini sağlayan şeydir. Biçim özel yapıyı, ilke ise bu yapıyı harekete geçiren insani tutkuyu ifade eder (Montesquieu, 2005: 21). Kabaca söylemek gerekirse cumhuriyette ilke *erdem*, monarşide *onur* ve despotlukta *korku*dur.

Şekil 1. Yönetim Biçimleri Sınıflaması

1 Montesquieu'nün yönetim biçimleri sınıflaması değişik açılardan eleştirilmiştir. Akın bu eleştirileri özetlemektedir: (1) Aristokrasi ve demokrasi cumhuriyetin biçimleri değil iki ayrı yönetim biçimidir. Bu nedenle üç değil dört yönetim biçiminden söz edilmelidir.(2) Krallık-despotluk ayrımı zorlama bir ayrımdır. Biri diğerinin soysuzlaşmış halidir. Oysa demokrasinin de aristokrasinin de soysuzlaşması söz konusudur.(3) Krallık ile despotluk arasında çok büyük fark yoktur; her ikisinde de yasa vardır. (3) Onur, ölçülülük gibi ilkeler anlamsızdır. Her yönetim biçiminde ölçülülük aranır (Akın, 1983: 148-150). Bu nedenle Gökberk Montesquieu'da dört yönetim biçiminden söz eder (Gökberk, 1996: 381).

1. Demokratik Cumhuriyet

a. Doğası

Montesquieu'ya göre bir demokraside egemenlik halkın bütününe aittir; halk bir yönden monark, diğer yönden uyruktur. Ancak bu bir doğrudan demokrasi değildir (Montesquieu, 2005: 10-11). Egemenliği halka verdiği demokraside, halka karşı güvensizlik ve soylulara iktidarda pay verme kaygısı çok açıktır. '*Halk yönetiminde bile iktidar hiçbir zaman sıradan halkın eline geçmemelidir*'(Montesquieu, 2005: 262). Bu nedenle de egemenliğin halk tarafından bizzat kullanılmasına sınırlamalar getirir. Demokrasilerde halkın yasalar yapma iktidarının tek sahibi olması gerektiği temel bir yasadır. Ancak demokrasilerde senatoların da karar almalarını gerektiren binlerce durum vardır. Bazen de bir yasanın çıkarılmasından önce denenmesinde yarar olabilir (Montesquieu, 2005: 14-15). Bu durumda halkın yasama yetkisinin tek sahibi olması, aslında, senato tarafından çıkarılan kararların uygulanmasından sonra yasaya dönüştürülmesinden başka bir şey değildir. Montesquieu aynı bölümde bir demokraside senatonun gerekliliğinden açıkça söz eder (Montesquieu, 2005: 11).

b. İlkesi

Demokrasinin ilkesi erdemdir (Montesquieu, 2005: 22). Ancak bu erdem ne ahlaki bir erdemdir ne de Hıristiyanlık erdemidir (Tütengil, 1954: 30). Montesquieu'nün söz ettiği erdem, Aristo'nun sözünü ettiği erdem de değildir. Çünkü Aristo için erdem cumhuriyetin amacı iken, Montesquieu'da erdem amaç değil araçtır. Aristo'da özgürlük erdeme feda edilmiştir. Montesquieu bu önceliği tersine çevirmiştir: Özgürlüğün sağlanması için erdem gerekir. Topluluk erdemli olmak için var olmaz, ama demokratik topluluğun var olması için erdem gereklidir. Erdem cumhuriyetçi yaşamın ilkesi ve ruhudur. Bir cumhuriyet halkın tümünün yönettiği bir yönetim biçimi ise her bir yurttaşın kendi iyiliğini topluluğun iyiliği ile özdeşleştirmesi ve dolayısıyla erdemli olması zorunludur. Bir kişinin bir başkasının özgürlüğüne zarar veren istekleri engellenmelidir ki bunu sağlayacak olan erdemdir (Pangle, 1973: 52-58). Montesquieu'ya göre bir cumhuriyette erdem çok basit bir şeydir; bir bilgi gerektirmez, sadece bir duygudur. Cumhuriyetteki en aşağıdaki kişi de, en üstteki kadar, bu duyguya sahip olabilir (Montesquieu, 2005: 42-43). İşte bu nedenlerle erdemli olmak demek cumhuriyeti sevmek; cumhuriyeti sevmek, demokrasiyi sevmek ve demokrasiyi sevmek, eşitliği sevmektir. Ancak burada sözü edilen eşitlik ise azla yetinmeyi içeren bir eşitliktir. Çünkü demokrasi sevgisi aynı zamanda azla yetinmeyi sevmek anlamına da gelir; demokraside her bir kişinin aynı mutluluğa sahip olması için sağlanan yararlardan eşit biçimde yararlanması, aynı zevkleri tatması, aynı beklentiler içinde olması gerekir ki bu ancak ortak bir azla yetinme

duygusuna sahip olmakla olanaklı olabilir (Montesquieu, 2005: 43-44). Bir cumhuriyette eşitlik ve azla yetinme sevgisinin yeşerebilmesi için bunların yasalarla yerleştirilmesi gerekir (Montesquieu, 2005: 44). Ancak Montesquieu erdeme dayandırdığı demokraside ilk bakışta eşitlik ve azla yetinme belirleyici ilkeler gibi görünmesine rağmen zenginlik ve soyluluk bu ilkelerle bağdaştırılabilmiştir.

2. Aristokratik Cumhuriyet

a. Doğası

Bir Cumhuriyet altında kurulabilecek ikinci yönetim biçimi aristokrasidir. Aristokraside egemen iktidar belli sayıdaki kişinin elindedir. Bu kişiler yasaları yaparlar ve yürütülmelerini gözetirler; halkın geriye kalanı, belirli sayıdaki bu kişiler için bir monarşide uyrukların monarka ifade ettiğinden daha fazla bir anlam taşımaz (Montesquieu, 2005: 15).

Carrithers, Montesquieu'nün yönetim sınıflamasına ilişkin önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. İster genel siyasal düşünce tarihi kitaplarının Montesquieu ile ilgili bölümlerine bakılsın (örneğin Pollack, Vaughan, Bowle, Woln, Sabine, Germino), ister özel olarak Montesquieu ile ilgili yazılmış eserlere bakılsın (örneğin Sorel, Durkheim, Dedieu, Starobinsk, Althusser, Kassem, Shackleton, Stark, Loy, Benrekassa, Pangle, Vlachos, Vemiere) ya aristokratik cumhuriyetle ilgili tek bir cümle yazılmadığı ya da sadece genel atıflarla yetinildiği görülmektedir. Carrithers bunun nedenini sormakta ve yanıtlamaktadır. Bunun önemli bir nedeni Montesqueiu'nun aristokrasiyi cumhuriyetin bir alt kategorisi görmüş olması ve anlatımına öncelikle cumhuriyetin bir alt kategorisi olan demokrasiden başlamış olmasıdır. Bunu tamamlayan bir başka neden, Montesquieu'nün, kitabında demokrasiye aristokrasiden çok daha fazla bölümde ve yerde değinmiş olmasıdır. Ama belki bunlardan daha önemli bir neden aristokrasiyle ilgili bölümde yaptığı demokrasi, monarşi ve aristokrasi karşılaştırmasıdır (Carrithers, 1991: 245-248).

Carriters'in aktardığına göre, örneğin Emile Durkheim Montesquieu'nün aristokrasisini şöyle özetlemiştir: '*Aristokrasi demokrasinin alçaltılmış bir biçimidir; demokrasiye benzedikçe daha mükemmeldir ve bu nedenle de aristokrasiyi hesaba katmayabiliriz.*' Durkheim'in bu yaklaşımı yorumcular tarafından benimsendiğinden aristokrasi ile ilgili bir çözümleme yapmamışlardır(Carrithers, 1991: 248).

b. İlkesi

Montesquieu demokrasinin ilkesi olan erdemin aristokrasinin de ilkesi olduğunu söylemekle başlar. Ancak aristokraside erdem gereksinimi

demokrasideki kadar mutlak değildir. Çünkü aristokraside halkın, demokraside olduğu kadar erdeme gereksinimi yoktur. Bir monarşide halk monark için neyi ifade ediyorsa aristokraside soylular için aynı şeyi ifade eder ve soyluların çıkardığı yasalarla sınırlanır. Oysa soyluları sınırlayan bir yasa yoktur ve soylular bu yüzden erdemli olmak zorundadırlar. Soylular erdemli olurlarsa, yasaları uyruklara karşı uyguladıklarında kendilerine karşı eylemde bulunduklarını hissedeceklerdir. Soylular çıkardıkları yasalarla halkı baskı altında tutabilirler. Ancak soyluları baskı altında tutabilecek bir yasa yoktur. Soyluların kendilerini baskı altına almalarının iki yolu vardır: Birincisi öylesine büyük bir erdeme sahip olabilirler ki bu erdemle halka eşit hale gelirler ve bu büyük bir cumhuriyete yol açar ya da *ılımlılık* adı verilebilecek olan daha az bir erdeme sahip olabilirler ki bu ılımlılık soyluları kendi içlerinde eşitlemeye çalışır ve soyluların varlığını korur. Ancak ılımlılık alçaklık ve tembellikten de kaynaklanabilir. Oysa burada sözü edilen erdeme dayalı ılımlılıktır(Montesquieu, 2005: 24-25).

3. Monarşi

a. Doğası

Montesquieu'ye göre monarşik yönetim, bir kişinin, tek başına, sabit, sürekli kurallara göre ve *temel yasalara* göre yönettiği yönetimdir. Monarşik yönetimin doğasını *aracı, ast ve bağımlı* iktidarlar oluşturur. Monarşide bütün siyasal ve sivil iktidarların kaynağı prenstir; diğer bütün iktidarlar aracı, ast ve bağımlıdır. Söz konusu temel yasalar, zorunlu olarak, içinden iktidarın akacağı aracı kanalların varlığını gerektirir. Çünkü bir prens tek başına yönetirse, bu kişinin kaprisli ve anlık istekleri belirleyici olur ve hiçbir şey sabit ve sürekli olamaz, dolayısıyla da temel yasa da söz konusu olamaz. Temel yasadan söz edebilmek için bütün siyasal ve sivil iktidarların kaynağı olan prensin iktidarının, aracı, ast ve bağımlı iktidar kanallarının içinden akması gerekir. Montesquieu üç temel aracı, ast ve bağımlı iktidardan söz eder: lordlar (soylular), din adamları ve kentler. Bu aracı iktidarların ayrıcalıklarına son verilecek olursa, yönetim çok geçmeden ya halkçı bir devlet ortaya çıkar ya da aksi takdirde despotizm gelir (Montesquieu, 2005: 17-19).

Montesquieu'ye göre en doğal aracı ve ast iktidar soylu iktidarıdır. Soylu iktidarı bir anlamda monarşinin özüdür. Monarşinin temel ilkesi *monarşi olmazsa soyluluk iktidarı, soyluluk iktidarı olmazsa monarşi* olmaz ilkesidir, dolayısıyla soylu iktidarı olmazsa despotizm olur (Montesquieu, 2005: 18). Montesquieu'nün aracı ve ast olarak nitelendirdiği ikinci iktidar din adamları iktidarıdır. Ancak bu iktidar monarşi için soylu iktidarı kadar zorunlu olmasa de gereklidir(Montesquieu, 2005: 18). Bir monarşide temel yasalar gereği aracı iktidarların bulunması yeterli değildir. Yasaların emanetçisi olan siyasal organ(lar)ın da bulunması gerekir (Montesquieu, 2005: 19). Montesquieu, siyasal

organları aracı iktidarlar içinde saymaz. Siyasal organlar derken o dönemde daha çok yüksek yargı görevleri olan (kraliyet kararnamelerinin ve geleneklerin uygulanması için düzenlemeler çıkaran, yerel düzeyde çıkarılan düzenlemelerin temel yasalara uygunluğunu inceleyip reddedebilen) parlamentoları da kapsayan siyasal bütünlükleri kasteder. Montesquieu bunların aracı iktidar olmadığını şu cümlelerle ifade eder:

> 'Bir monarşide aracı katmanların olması yeterli değildir; bir yasa emanetçisinin de olması zorunludur. Bu emanetçiliğin, yapıldıklarında yasaları duyuran ve unutulduklarında yasaları hatırlatan yalnızca siyasal olan organların elinde olması gerekir'(Montesquieu, 2005: 18).

b. İlkesi

Monarşinin ilkesi *onur*dur. Monarşik yönetim üstünlüklerin, katmanların ve kalıtsal bir soyluluğun varlığını gerektirdiğinden ve *onurun* doğası da farklılıkları ve tercihleri istediğinden, onur bu yönetim biçiminde yer bulur ve bu yönetim biçiminin belli başlı ilkesidir. Onurun gerektirdiği, yükselme hırsı, bir cumhuriyette zararlı iken bir monarşide olumlu sonuçlara sahiptir; bu yönetim biçimine can verir. Sürekli olarak denetlenebildiğinden dolayı tehlikeli bir duruma gelmez. Bu ilke evrendeki sistem gibidir: evrende bütün varlıkları sürekli olarak merkezden iten bir güç ve onları merkeze doğru çeken bir güç olduğu gibi, siyasal bütünü hareket ettiren bir güce gereksinim vardır ve bu güç onurdur. Onur parçaların birbirine bağlanmasını sağlar; her bir kişi kendi bireysel çıkarına göre davrandığına inanarak çalışırken aslında ortak yarar için çalışır (2 Montesquieu, 2005: 27). Onur ilkesi eğitim yoluyla kazandırılır. Hatta eğitimin temel amacı monarşinin ilkesi olan onurun öğretilmesidir ve bu eğitim okulda değil, çocuğun doğduğu anda her yerde başlayan bir eğitimdir: Dünya *onurun*, yani insanları her yerde yönlendirmesi gereken efendinin okuludur (Montesquieu, 2005: 31).

4. Despotik Yönetim

a. Doğası

Despotik yönetim bir kişinin tek başına yasa ve kural olmaksızın kendi isteğine ve kaprislerine göre yönettiği bir yönetimdir (Montesquieu, 2005: 10). Montesquieu despotik yönetim düşüncesi hakkında bir algı yaratmak için 'Luizana'lı vahşiler' benzetmesi yapar: Bu vahşiler ağacın meyvesini istediklerinde ağacı kökünden koparırlar ve meyveyi ele geçirirler. İşte despotik yönetim budur (Montesquieu, 2005: 59). Despotik yönetim kendisini dünyada çöllerin içinde tek başına ve Barbar olarak adlandırdığı diğer insanlardan ayrı görmek ister. Amaç korku yoluyla sükûneti sağlamaktır. Ancak bu sükûnet barış olarak adlandırılamaz; bu sükûnet, düşmanların işgal etmek üzere olduğu

kentlerin sessizliğidir. (Montesquieu, 2005: 61). Bu yönetim biçimi, aslında herhangi bir yönetim biçimini tanımlamak için tasarlanmamıştır. Montesquieu bu yönetim biçimini Türklerin, Acemlerin, Japonlar'ın, Çin'in ve Asya ülkelerinin yönetimleriyle örneklendirmektedir. Ancak bu örnekleri bahane olarak kullandığı da görülmektedir (Althusser, 1987: 57). Despotizm aslında bir yönetim biçimini anlatmak için değil, iktidarın mutlak biçimde kişiselleşmesi ve kurumsallaşmanın antitezi ve olumsuzlanması için geliştirilmiş bir kurgu, bir ideal tiptir (Goyard-Fabre'dan aktaran: Ağaoğulları, 2006: 410, 415). Despotizm, amacı korkutmak ve korkutuculuğu nedeniyle örnek olmak olan bir karikatürdür: kadınlara ve saray entrikalarına kapılmış tek kişinin saraydan yönetimidir despotizm (Althusser, 1987: 64).

b. İlkesi

Despotizmin ilkesi korkudur. Despotizmde cumhuriyetteki erdem gerekli olmadığı gibi monarşideki onur da aracı iktidarlar da tehlikelidir. Onurun ve aracı iktidarların tehlikeli oluşu, aslında aynı nedenden kaynaklanır. Aracı katmanlar bir eşitsizliği gerektirir ve bu eşitsizlik için, birilerinin kendilerini üstün görmesi gerekir ve bu da söz konusu kişilerin onur sahibi olmalarını gerektirir. Oysa despotik yönetimde herkes eşittir ve hiç kimse kendisini diğerlerinin üzerinde göremez. Onur sahibi olmak başkalarının yaşamını küçümsemekle başlar. Onurun tutarlı kuralları ve kaprisleri vardır. Oysa despot hiçbir kural tanımaz ve despotun kaprisi, diğer bütün kaprisleri yok eder. Bu nedenle despotun kaprisine ve kuralsızlığına karşı hiçbir kaprisin ve kuralın varlığını sürdürmesi söz konusu olamaz. Despot dışındakiler arasında bir eşitlik vardır ve despot için bütün uyruklar eşit derecede değersizdirler; bütün uyruklar despotun kölesidirler (Montesquieu, 2005: 27-29).

B. Erkler Ayrımı

Montesquieu'ye göre insanların özgürlük sevgisine ve şiddetten nefret etmelerine rağmen, çok sayıda halk despotik yönetim biçimine tabidir. Bunun nedeni ılımlı bir yönetim oluşturabilmek için iktidarları kaynaştırmak, düzenlemek, uyumlu hale getirmek, harekete geçirmenin zorunlu oluşu ve bunun da zor bir iş oluşudur. Montesquieu'yü erklerin ilişkileri konusunda yazmaya itmiş olan şey siyasal özgürlüklerin güvenceye alınması kaygısıdır. Siyasal özgürlük, yurttaşların güven içinde olduklarına ilişkin düşüncelerinden doğan ruh dinginliğidir. Bu tür bir özgürlük için de yönetimin öyle bir şekilde yapılanması gerekir ki yurttaşlardan biri, diğerinden korkmasın (Montesquieu, 2005: 157). Yönetimin demokrasi ya da aristokrasi olması tek başına siyasal özgürlüğü getirmez. Siyasal özgürlük için yönetimin aynı zamanda ılımlı olması zorunludur. Ancak bu da yetmez; yönetim ılımlı olsa bile her zaman siyasal

özgürlük bulunmayabilir. Siyasal özgürlüğün olabilmesi için bu yönetimlerde iktidarın kötüye kullanılmaması da gerekir. Ancak eskiden beri görülmüştür ki kendisine iktidar verilen her insan bu iktidarı kötüye kullanmaya ve bir sınırla karşılaşıncaya kadar bu iktidarı kötüye kullanmaya devam etmeye eğilimlidir. Dolayısıyla iktidarın kötüye kullanılmasını önlemek için şeylerin öyle düzenlenmesi gerekir ki iktidar, başka bir iktidarla sınırlansın. Öyle bir düzenleme yapılmalıdır ki hiçbir insan yasanın yapmaya zorunlu kılmadığı bir şeyi yapmaya zorlanmasın ve yasanın yapmaya izin verdiği şeyi yapmaktan yasaklanmasın (Montesquieu, 2005: 156-157). Özgürlük ile bağımsızlık arasında fark vardır: Bağımsızlık her dilediğini yapma serbestisi iken özgürlük yasaların izin verdiğini yapma ve yasakladığını yapmama serbestisidir. Aslında bağımsızlık kendi başına bir serbestlik kazandırmaz, çünkü her insanın karşısında başka bir irade vardır ve bu serbesti diğer irade ile sınırlanır. İşte yasa ile bu bağımsızlık özgürlüğe dönüşür; yasa diğer iradeye yasak getirerek ve izin vererek bağımsızlığın kullanılabilir olmasını sağlar. Her insan yasanın yasakladığı şeyi yapacak olursa özgürlük kalmaz çünkü başkaları da aynı iktidara sahiptirler (Montesquieu, 2005: 155). Dolayısıyla siyasal özgürlükten söz edebilmek için her bir iktidarın başka bir iktidarla sınırlanmış olması gerekir.

Montesquieu yönetim biçimlerini incelediği bölümlerde erkler ayırımı kavramını kullanmamıştır. Ancak değişik bölümlerde yazdıkları incelendiğinde bir erkler ayrımı kuramının çeşitli bileşenlerine rastlanmaktadır. Bu çalışmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi, bu nedenlerle Montesquieu'da bir erkler ayrımı kuramının bulunmadığını savunan yazarlar bile bulunmaktadır.

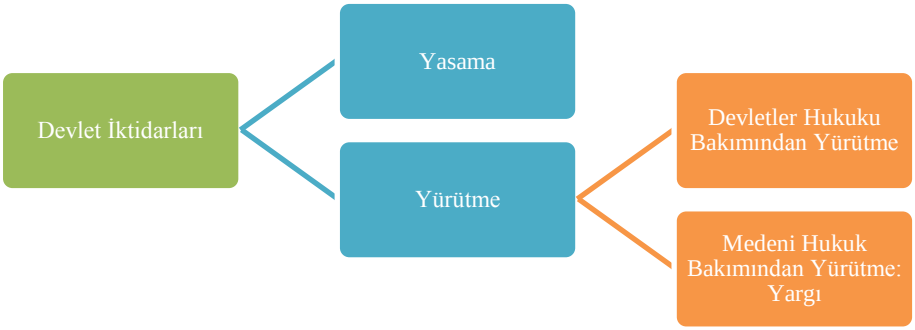
1. Yasama ve Yürütme Erklerinin Ayrılığı mı?

Yukarıda yönetimin doğası ve ilkesi üzerine yapılan incelemede üretilebilecek genel sonuçlardan biri Montesquieu'nün despotizmi bir yönetim biçimi olarak göremediği ve diğer yönetim biçimlerinin bozulması halinde karşılaşılabilecek durumu betimlemek için bir araç olarak kullandığıdır. Cumhuriyet ve monarşi ise hem yönetimi ellerinde bulunduranların sayısı, hem de bu yönetimde geçerli olan ilkelere göre sınıflandırılmaktadır. Ancak dikkatli bir biçimde bakıldığında her yönetim biçiminde, ağırlığı değişmekle birlikte hem soylulara, hem de halka yer verildiği görülmektedir. Buradan yola çıkan kimi yazarlar, Montesquieu'de erkler ayrımı kuramı yerine bir karma yönetim modelinin bulunup bulunmadığı sorusunu sorarlar. Vile Montesquieu'nün belli bir yönetim biçimini ya da karma yönetim biçimini savunduğuna ilişkin görüşler bulunduğunu ve bu görüşlerin tümünün de *Yasaların Ruhu*'nda dayanak bulduğunu belirtir (Vile, 1998: 2). Vile *Yasaların Ruhu* adlı kitabın İngiliz Anayasasını inceleyen ve erkler ayrımı kuramının dayanağını oluşturan XI. Kitabının VI. Bölümünde çok önemli bir saptama yapar. Bu saptama

Montesquieu'deki erkler ayrımının yasama, yürütme ve yargı arasındaki bir ayrım olmadığıdır. Gerçekten de bölümün tümünü birlikte göz önünde tutan bir değerlendirmede yasama, yürütme yargı erkleri arasında bir ayrıma ulaşmak son derece güç, hatta olanaksızdır. Montesquieu söz konusu bölümün hemen başında şunları söylemektedir:

> 'Her yönetimde üç tür iktidar vardır: yasama iktidarı, devletler hukukuna bağlı şeyler bakımından yürütme iktidarı ve medeni hukuka bağlı şeyler bakımından yürütme iktidarı./Bunların ilkiyle prens ya da yönetici geçici ya da sürekli yasaları yapar ve daha önce yapılmış olanları değiştirir ya da yürürlükten kaldırır. İkincisiyle barış ya da savaş yapar, elçiler gönderir ya da kabul eder, kamu güvenliğini sağlar ve istilaları önler. Üçüncüsüyle suçluları cezalandırır ya da bireyler arasında çıkan uyuşmazlıkları yargılar. Bunlardan sonuncusu yargılama iktidarı ve bundan önceki basit biçimde devletin yürütme iktidarı olarak adlandırılacaktır'(Montesquieu, 2005: 156-157).

Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, yargılama iktidarı olarak adlandırılan iktidarın aslında '*medeni hukuka bağlı şeyler bakımından* ***yürütme iktidarı****'* olduğudur. Diğer bir anlatımla yürütme, devletler hukukunu uygulayan ve iç hukuku uygulayan bir iktidar olarak ikiye bölünmüştür ve yargı iktidarı, aslında, yürütme iktidarının bir parçasıdır. Aşağıda inceleneceği gibi bu iktidar yürütmenin bir parçası olmakla birlikte, yürütme organının kendisi tarafından kullanılamaz; bağımsız bir yargı organı tarafından kullanılmak zorundadır. Diğer bir anlatımla yargılama işi, aslında yasanın yürütülmesidir, ancak yasaların bu türlü yürütülmesi ayrı ve bağımsız bir yargı organı tarafından yerine getirilmelidir. Dolayısıyla Montesquieu'de karşımızda üç iktidar yerine, biri iki alt başlığa bölünmüş iki ana iktidar vardır: yasama ve yürütme.

Şekil 2. Devlet İktidarları

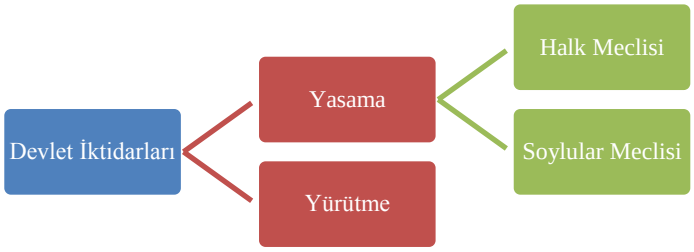
Montesquieu'nün söyledikleri bununla sınırlı kalsaydı, günümüz erkler ayrılığı kuramının tümüyle Montesquieu'ye dayandığını söylemek kolay olabilirdi. Ancak Montesquieu aynı bölümde yargı iktidarı ile ilgili bir saptama yapar; bu defa yasamayı ikiye böler ve soyluların iktidarını yargı iktidarının yerine yerleştirir: Yargı iktidarı bir 'hiç'e dönüşmüştür. Bu durumda da yine iktidar vardır ama yürütme iktidarının yargı bölümü ihmal edilir; yasama, halk ve soylulardan oluşan bölümler olarak iki parçaya bölünür:

> 'Böylece yasama iktidarı, her biri ayrı meclise ve müzakereye sahip, her biri ayrı görüşlere ve çıkarlara sahip olan **soylular kuruluna** *(vba)* ve halkı temsil etmek üzere seçilen kurula verilir./ Yukarıda sözü edilen üç iktidardan **yargı belirli bir anlamda hiç** *(vba)* sayılır. Bu durumda geriye iki iktidar kalır. Bu iki iktidar da, onları ılımlı hale getirecek düzenleyici bir iktidara ihtiyaç duyarlar ki **yasamanın soylulardan oluşan bölümü** *(vba)* bu amaç için biçilmiş kaftandır' (Montesquieu, 2005: 160).

Montesquieu'de erkler ayrımının yasama, yürütme ve yargı arasında olmadığını, ayrılığın yasama ve yürütme ile yasamanın iki kanadı arasındaki ayrım olduğunu gösteren argümanlar bunlarla da sınırlı değildir. Aynı bölümde bu konudaki kuşkuları gidermek istercesine şunları söyler:

> 'İşte incelemekte olduğumuz yönetimin temel yapısı bundan ibarettir. Yönetimin yasama organı iki bölümden oluştuğundan, bunlar birbirlerini karşılıklı veto yeteneklerini kullanarak denetleyeceklerdir. Her ikisi de yürütme iktidarı tarafından sınırlanacaklardır; yürütme iktidarı da aynı şekilde yasama iktidarı tarafından sınırlanacaktır. / Bu **üç iktidarın** *(vba)*doğal olarak dingin ya da devinimsiz halde olması gerekir. Bunlar insani işlerin akışı yüzünden bir harekete ihtiyaç olduğunda devinmeye zorlanırlar ancak yine de bu hareket uyum içinde harekettir'(Montesquieu, 2005: 164).

Bu alıntıda açıkça görüldüğü gibi üçüncü iktidar, yürütmenin bir parçası olan yargı organı değil, yasamanın bir parçası olan soylular meclisidir.

Şekil 3. Güç Dengesi Bakımından Devlet İktidarları

Montesquieu'nün işlevlerden söz ederken yasama ile yürütme arasında ayrım yaptığı ve yürütme erkini de yargı ve dış ilişkiler (Locke'un adlandırmasıyla Federatif İktidar) olarak ayırdığı; ancak birbirini dengeleyecek ve frenleyecek iktidarlar söz konusu olduğunda yasamanın iki kanadı olan soylular meclisi ile halk ve yürütme arasında ayrım yaptığı açıktır. Bu nedenle üç işlevin ayrı organlar tarafından yerine getirildiği İtalya'dan söz ederken İtalya'yı despotik yönetim olarak tanımlar. İtalya'da soyluluğa dayalı bir aristokrasi vardır; yöneticilerin sayısı çoktur; birbirini dengeleyen mahkemeler kurulur. Yasama (*konsey),* yürütme *(pregadi) ve* yargı *(quarantina)* tarafından yerine getirilir. Ancak bu kurulları oluşturan yöneticilerin hepsi de aynı organdan çıktıklarından, bunların hepsi tek organ haline gelirler. Bu yüzden de herne kadar dışarıdan bakıldığında ihtişamlı bir yönetim yoksa da despotizm her an duyulur durumdadır (Montesquieu, 2005: 159). Bu nedenle erklerin her birinin ayrı bir kaynağa dayanması ve diğerini dengelemesi erkler ayrılığı için zorunludur. Devletin işlevlerinin bağımsız birer erk olmayan organlar tarafından yerine getirilmesi ve bu organların tek kaynaktan türemesi halinde erkler ayrılığı yoktur ve Montesquieu için bu tür bir yönetim despotizmdir; siyasal özgürlükler güvenceye alınmamıştır. Bu çerçeveden bakıldığında yargı erki fren ve denge mekanizması içinde yer alabilecek nitelikte bir erk değildir. Bu nedenle erkler ayrımı kuramı içinde sözü edilen üç erk yasamanın iki bölümü olan halk meclisi, soylular meclisi ile yürütmedir. Sarıca'nın belirttiği gibi Montesquieu'nün yapmak istediği her güce karşı bir güç yaratmak ve bir denge sistemi yaratmaktır. Asıl amaç ise toplumsal ve siyasal güçler arasında bir denge kurmaktır. Bu nitelikte olmayan yargı, siyasal kuvvetlerin ilişkisi söz konusu olduğunda dışlanmıştır (Sarıca, 1993: 79-80).

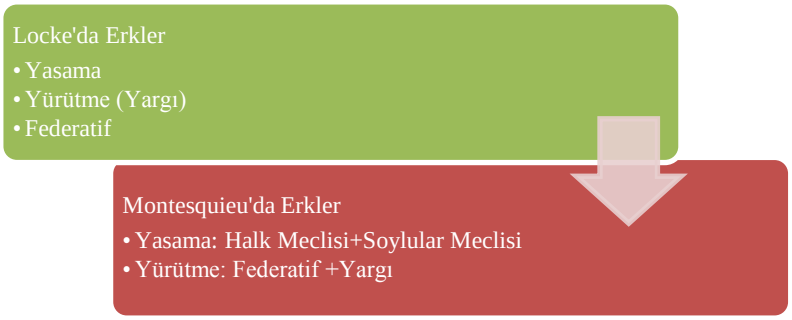
2. Yargı Erkinin Konumu

Erkler ayrımı yasama, yürütme ve yargı erkleri arasında değil yasamanın iki kanadı olan halk ve soylular ile yürütme arasında olduğuna göre yargı erki nerede durmaktadır? Yargı erki birbirini frenleyen ve dengeleyen erklerden bir olmamakla birlikte yürütme organının içinde sayılmıştır. Bu durumda yargı erkinin nasıl bir erk olduğu ve nerede durduğu konusuna bir çözümleme yapmak gereklidir. Vile, Montesquieu'nün erkler ayrılığının John Locke'taki erkler ayrımının tekrarı olduğunu söylemektedir(Vile, 1998: 7).

Her ikisinde de bir yasama iktidarı[2] vardır ve yürütme iktidarı içişleri ve dışişleri olarak ikiye bölünmüştür. Montesquieu, Locke gibi dışişleri ile ilgili

2 Ancak yasama iktidarı konusunda Montesquieu ile Locke arasında temel bir fark vardır. Locke için yönetim biçimi yasama iktidarının bulunduğu ellere bağlı olarak değişmektedir. Yani yönetim biçimini belirleyen yasamanın kime ait olduğudur. (Bakırcı, 2004: 287).

iktidarı, *federatif iktidar* olarak adlandırmamıştır ve yasaların uygulanmasından doğacak uyuşmazlıkları çözme işini, yani içişlerini *yargı iktidarı* olarak adlandırmıştır. Şu halde Montesquieu ile Locke arasında bu konuda bir farklılık yoktur; her ikisi de ayrılığın yasama ile yürütme arasında olduğunu söylemişler ve yürütmeyi de yargı ve federatif iktidarlar olarak ikiye bölmüşlerdir.

Şekil 4. Locke ve Montesquieu'de Erkler

Locke ile Montesquieu arasında yürütme organının bileşenleri bakımından adlandırma dışında fark yoktur. Bu nedenle Montesquieu'nün, en azından erkler ayrımının bu yönüyle, Locke'un etkisi altında olduğunu kabul etmek gerekir. Hem Montesquieu'nün hem de Locke'un aslında yürütme erki içinde olan federatif iktidardan ayrı bir erk olarak söz etmelerinin ve bu erkten ayrıca söz etme gereği duymalarının nedeni, uluslararası ilişkiler alanında yürütme organına geniş bir ayrıcalık ya da takdir yetkisi tanıma isteğinin sonucudur.

Montesquieu yürütme organı içindeki medeni hukuka ilişkin şeylerle ilgili bölümü yargı iktidarı olarak tanımlamakla birlikte güçlerin birbirlerini dengelemesi ve frenlemesi söz konusu olduğunda bu iktidar kaybolur ve bu iktidarın yerine soyluların iktidarı gelir. Birbirini dengeleyen ve frenleyen erkler yürütme, halk meclisi ve soylular meclisidir. Montesquieu, yukarıda aktarılan '*Yukarıda sözü edilen üç iktidardan yargı, belirli bir anlamda hiç sayılır. Bu durumda geriye iki iktidar kalır.'* biçimindeki sözleriyle yargının, dengeleyici olma bakımından denklemde hiçbir şekilde yer almadığını açık biçimde ortaya koyar. Vile de bu noktadan hareketle Montesquieu'nün, mahkemelere, kısa süre sonra Amerikan düşüncesinde verilecek konumu vermediğini ve yargıya bir bağımsızlık kazandırsa da, bu erki yasama ve yürütme erkleriyle eşit bir statüye getirmediğini belirtmektedir.

Montesquieu XI. Bölümde bağımsız ve tarafsız bir yargı öngörür. Bir yönetimde, yargı iktidarı yasama ve yürütme iktidarlarından ayrılmamışsa orada

özgürlük olmaz. Yargı iktidarı, yasama iktidarının içinde olursa uyrukların yaşamı ve özgürlüğü keyfi iktidara maruz kalacak demektir, çünkü yasaları yapan yasamacı aynı zamanda kendi yaptığı yasaların yargıcı olacaktır. Yargı iktidarı, yürütme iktidarının içinde olursa, yargıç şiddet ve baskı kullanacak demektir, çünkü şiddet ve baskı yargıçlık yapacak yürütme organının elindedir artık. Yasaları yapan, devletlerarası ilişkileri yürüten ve bireylerin davalarına bakan üç iktidarı da aynı kişi ya da kurul kullanacak olursa bu her şeyin sonu olur. Bu üç iktidarı da birlikte kullananın halk ya da soylular olması fark etmez; aynı kötü sonuç doğar. Yargı iktidarı, istisnai bazı durumlar hariç, yasama organının bir kanadı olan senatonun eline de, yasama organının halktan oluşan kanadının eline de verilmemelidir. Yargı iktidarının bütün bu iktidarlara karşı bağımsızlığını sağlamak için halkın içinden kişilerden oluşan mahkemelere verilmesi gerekir. Ancak bu mahkemelerin üyeleri sürekli olmamalı, mahkemelere yılın belirli dönemlerinde seçim yapılmalıdır. Mahkeme kararları bir yargıcın kişisel görüşleri halini alırsa, o zaman kişiler yaşadıkları toplumda tam olarak hangi yükümlülükler altında olduklarını bilmezler. Bunun için de her benzer olayda aynı kararı vermek zorundadırlar. Bunun böyle olabilmesi için de yargıçların yaptığı şeyin yasanın söylediğini söylemek olması gerekir. Bu nedenle de mahkeme kararları, tam olarak yasanın sözünden başka bir şey değildirler. Yargıçlar da yasanın sözlerini açıklayan ağızdan; yasanın şiddetini ya da gücünü yumuşatma yeteneğine sahip olmayan cansız varlıklardan başka bir şey değildirler. Bu durumda da kim yargıç olursa olsun ve ne kadar kısa süre görev yaparsa yapsın aynı kararı vereceği ve içtihat birliği sağlanacağı kesindir (Montesquieu, 2005:156-166).

Bütün bu söylenenler, Monstesquieu'nun tutarlı biçimde, yargı organına tarafsızlık ve bağımsızlık kazandırmaya çalıştığını ama diğer erklerin karşısında, onları dengeleyecek bir erk olarak tasarlamadığını ispatlamaktadır. Copleston'un ifadesiyle yargı, yasama gibi bir gücü oluşturmuyordu ama Kralın ya da kralın yöneticilerinin denetimi altında da değildi (Copleston, 1996: 22). Belirli ve kısa bir süre için halktan seçilen yargıçlar, tarafsız biçimde yasanın söylediğini açıklamaktadırlar ve bütün işlevleri bundan ibarettir.[3] Yargı erki hiç olduğundan dengeden çekilince geriye iki erk kalır ve bu erkleri ılımlı hale getirmek için başka bir iktidara gereksinim duyulur ki bunun için en uygunu yasamanın soylulardan oluşan bölümüdür.

Montesquieu'nün yargıdan bağımsız bir erk olarak yargıdan söz etmiş olmasına rağmen, erklerin birbirlerini sınırlaması ve dengelemesi söz konusu olduğunda bu erki hiçlikle tanımlaması, soylular meclisine yasama organı

3 Vile'nin belirttiği gibi Montesquieu'nün yargı sisteminde profesyonel yargıçlık yoktur; bir jüri sistemi vardır. Çünkü yasalar öylesine açık ve anlaşılırdır ki bunları anlamak için bir mesleki bilgiye ihtiyaç yoktur. Halkın içinden jüriye seçilen her kişi bu yasaları okuyup anladıktan sonra uygulama yeteneğine sahiptir(Ville, 1998: 9).

üyelerini yargılama görevi vermesiyle tutarlıdır. Çünkü birbirlerini sınırlama yetkisiyle donatılmış erklerin, bu yetkiye sahip olmayan bir yargı tarafından sınırlanması erkler ayrılığı kuramının doğasına ters düşer. Bu durumda yargının, erkler ayrımı kuramında öngörülen erklerden biri olmadığı bir kez daha ispatlanmış olur.

C. Sonuç Yerine

Montesquieu'de erkler ayrımı kuramının ortaya atılış gerekçesi siyasal özgürlüklerin korunmasıdır. Montesquieu yazdıklarına oldukça kötü bir insan doğası ile başlar: İnsan kötüye eğilimlidir; bencillik, gurur, kıskançlık ve iktidar peşinde koşma tutkularıyla hareket eder. Uslamlama yetisine sahip olan bir hayvan ise de ölçüsüz eylemde bulunmaya yönelten tutkular içinde hareket eder. Deneyimle sabittir ki iktidarla donatılmış her insan onu kötüye kullanma ve yetkisini son sınırına kadar götürme eğilimindedir (Vile, 1998: 2). Bundan başka görevli kişiler, sınırlanmayıp kullandıkları iktidar dolayısıyla kutsal hale getirildiklerinde, özgürlükler için en tehlikeli hale gelirler. Diğer taraftan herhangi bir toplumda belli işlerin yapılması için yönetmekle görevlendirilenlerin iktidar sahibi kılınması zorunludur. (Hendel, 1974: 577-578). İktidarın zorunlu oluşu ve iktidarın yozlaşma eğilimi birlikte değerlendirildiğinde iktidarın iktidarla sınırlanması zorunlu hale gelmektedir. İktidarın kötüye kullanılması yönündeki bu eğilim, yönetimin anayasasıyla ve yasalarla ılımlı hale getirilebilir. Anayasa ve yasalarla yapılması gereken iş bir iktidarın başka bir iktidarla sınırlanmasıdır. Montesquieu'nün bu amaçla saydığı erkler yasama ve yürütme erkleridir. Yürütme erki de kendi içinde yargıyı da kapsayacak biçimde içişlerinin yürütülmesi erki ve dışişlerinin yürütülmesi erki biçiminde iki parçaya bölünmektedir. Diğer bir anlatımla yargı erki hala yürütmeye bağlı olarak düşünülmektedir. Ancak bu erkin bağımsız bir yargı organı tarafından kullanılması zorunludur. Yargı organına halktan bir yıllığına seçilecek üyeler, bağımsız ve tarafsız biçimde yasanın sözlerini söyleyecek ve yasanın bir tür 'ağzı' olacaklardır. Yargıçların herhangi bir yorum yetkisi bulunmadığından yargıçlar yıllık değişse de yargı içtihatlarında istikrar sağlanacaktır. Montesquieu'nün bu biçimde ortaya koyduğu erkler ayrımının, bugünün erkler ayrımına dayanaklık ettiği söylenebilir. Çünkü yargı yürütmenin bir parçası olarak ortaya konmuşsa bile, hem işlevsel ve hem de organik olarak yürütmeden ayrılmış olması, bugünün erkler ayrımındaki yargının durumunu çağrıştırmaktadır. Ancak Montesquieu'nün sözünü ettiği yargının, yasama ve yürütme erklerine karşı bir fren ve denge olması söz konusu değildir. Yasama-yürütme ikilisi ile yargı erki arasında hiçbir ilişki tasarlanmamış; bir ilişkisizlik durumu tasarlanmıştır. Yargı yasamanın çıkardığı yasalara uyulmaması durumunda yasanın sözlerini tekrarlayan bir kurumdur. Yasamanın çıkardığı bir

yasayı iptal etmek şöyle dursun, yorumlaması bile söz konusu değildir. Bunun da ötesinde yargının ne yasamanın üyelerini ne de yürütmenin üyelerini yargılaması düşünülemez. Yasamanın soylular meclisi, yasama organı üyeleri ile yürütmenin monark dışındaki üyelerini yargılayan erktir. Çünkü soylular meclisi üyeleri kıskanılan kişilerdir. Oysa mahkemelerin üyeleri sıradan halktan seçilen kişilerdir. Sıradan halkın kıskandığı soylular meclisi üyelerini yargılaması halinde taraflı davranacağı düşünülmektedir. Yine yasamanın temsilciler meclisi ile yürütmenin kral dışındaki üyeleri kamusal görev yürütmektedirler ve sıradan yargıçlar bu tür görevleri yerine getirenleri yargılama isteğinde olmayacaklardır. Yürütmenin başı olan kralın kişiliği ise kutsal olduğundan dokunulmazdır ve dolayısıyla yargılanamaz. Yasama ve yürütmenin yargılanabilen bütün üyeleri, yasamanın soylular meclisi tarafından yargılanacaktır. Bu durumda yargı ile yasama ve yürütme arasında, bir frenleme ve dengeleme mekanizmasının varlığından söz edilemez. Montesquieu'nün güvence altına almaya çalıştığı siyasal özgürlükler, aslında, soyluların siyasal özgürlüğüdür ve erkler de bu amaca göre ayrılmıştır. Bu da erkler ayrımının bir 'mitos' olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Montesquieu erkler ayrımı kuramını ortaya koyduğu XI. Kitabının VI. Bölümünün hemen başında erkler ayrımının önceki paragrafta açıklanan biçimini ortaya koyarken, aynı bölümde, erkler ayrımına amaçladığı anlamını yüklemektedir. Bu geçişi '*Yukarıda sözü edilen üç iktidardan yargı, belirli bir anlamda hiç sayılır. Bu durumda geriye iki iktidar kalır'* biçimindeki sözleriyle yapmaktadır. Burada söylediği şey yargının frenleyici ve dengeleyici bir erk olma anlamında bir erk olmadığıdır. Bu paragrafta yargıyı devreden çıkarmadan önce, '*Böylece yasama iktidarı, her biri ayrı meclise ve müzakereye sahip, her biri ayrı görüşlere ve çıkarlara sahip olan soylular kuruluna ve halkı temsil etmek üzere seçilen kurula verilir'* cümlesiyle fren ve denge mekanizması olarak işleyecek olan erki açıklamış olur. Yargıyı devreden çıkardığı cümlenin hemen sonrasında ise *'Bu iki iktidar da, onları ılımlı hale getirecek düzenleyici bir iktidara ihtiyaç duyarlar ki yasamanın soylulardan oluşan bölümü bu amaç için biçilmiş kaftandır'* diyerek soylular meclisini dengeleyici bir erk olarak yerine koyar. Şenel'in belirttiği gibi Montesquieu'nün çevresel, kuramsal etmenlere önem veren bilimsel siyaset kuramı mutlak monarşinin zayıflattığı aristokrasinin çıkarlarını, yani haklarını, özgürlüklerini, ayrıcalıklarını savunmayı amaçlamaktadır (Şenel, 1982: 448).

Montesquieu'nün temelde soyluların siyasal özgürlüğünü koruma kaygısı taşıyan erkler ayrımı kuramı, zamanının koşulları içinde farklı bir amaca hizmet etmiş ve farklı bir anlam kazanarak günümüze kadar gelmiştir. Dolayısıyla Montesquieu'yu önemli kılan, Vile'nin belirttiği gibi, ortaya attığı kuram değil, '***zamanlama*** *ve yöntem bakımından doktrinin gelişimine sunduğu katkıdadır.* Kuramın ortaya atıldığı zaman dilimi, feodal dönemin kapandığı ve ulus devletin ortaya çıktığı dönemdir. Rousseau'nun ortaya attığı egemenlik kuramı,

demokrasinin doğrudan olmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak ulus devletlerin boyutları ve teknik olanaksızlıklar vs. doğrudan demokrasinin gerçekleştirilmesine izin vermemiş ve temsili demokrasileri zorunlu kılmıştır. Temsili demokrasilerde egemenlik, Rousseau'da olduğundan farklı bir anlam kazanmış ve egemenliğin anayasalarda tanımlanan yetkili organlar tarafından temsil edilmesine olanak tanınmıştır. Dolayısıyla erkler ayrılığı, temsili demokrasi, egemenlik, anayasacılık hareketleri çerçevesinde yeniden tanımlanmış ve biçimlenmiştir. Teziç bu konuda şöyle demektedir:

> 'Tarihi açıdan kuvvetler ayrılığı ilkesi ile milli egemenlik ilkesi, mutlak monarşilere karşı yöneltilmiş, iki düşünce sistemi olarak değerlendirilmelidir. Bu ikisinin de amacı, baskı yönetimlerine karşı, kişi hürriyetlerini korumaktı..Kuvvetler ayrılığı teorisinin uygulamaya konması, ilk kez 1787 tarihli ABD Anayasası ile gerçekleşir. Daha sonra, Fransa'da, Devrim Anayasalarında (1791, 1795) ve 1848 Anayasasında yer alır. Nihayet 1958 Anayasasını hazırlamak üzere General De Gaulle'e yetki veren kanunda kuvvetker ayrılığına atıf yapılmıştır' (Teziç, 2001: 390, 394).

Kabaca söylemek gerekirse egemenliğin mutlak sahibi olan halk, egemenliğin kullanımını belli organlara verebilir. Bu organlar bu yetkiyi almakla hiçbir şekilde egemen irade haline gelmezler, egemen iradenin bir bölümünü, egemenliğin sahibi halk adına kullanan organlar haline gelirler. Organlar arasındaki görev ve yetki paylaşımı, bir tür toplumsal sözleşme olan anayasa ile belirlenir ve erklerin amacı dışında kullanılmasını önlemek için, erklerden her biri diğer tarafından sınırlanır. İşte bugün için bir erkler ayrımı kuramından söz edildiğinde, yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki bu tür bir ayrım kastedilir; Montesquieu'da olduğu gibi, sınıfların birbirini dengelemesi ya da frenlemesi ya da sınıflardan birinin ayrıcalık ya da çıkarlarının diğerine karşı korunması kastedilmez.[4]

Erkler ayrımı kuramı iki değişik demokratik sistemde uygulanabilir. Bunlardan birincisi sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık sistemleri, ikincisi yumuşak kuvvetler ayrılığına dayanan parlamenter sistemlerdir. Meclis Hükümeti sistemlerinde, demokratik olabilmelerine rağmen, erkler ayrılığına rastlanmaz; çünkü burada erklerin tümü tek organda toplanmıştır. Erkler ayrımının tam olarak sağlandığı sistemler ise başkanlık sistemleridir. Başkanlık sistemlerinde yasama, yürütme ve yargı erkleri hem işlevsel, hem de organik olarak ayrı erkler olduğundan tam bir erkler ayrılığından söz edilebilir. Ancak erklerin ayrı olması, erkler arasında hiçbir ilişki olmadığı anlamına gelmez. Tam

4 Bu paragraftaki düşünceler şu kaynaklardan derlenmiştir: (Teziç, 2001: 390-436; Tunaya, 1982: 391-459; Tanilli, 1982: 375-384; Eroğul, 2005: 97; Kutlu, 2001: 124-154; Soysal, 1986: 46). Doğrudan alıntılar dışında metin içinde ayrıca atıf yapılmamıştır.

tersine erkler arasında güçlü bir işbirliği ve işbölümü vardır ve erkler birbirlerini karşılıklı olarak frenler ve dengeler. Herbir erkin elinde, diğerini durdurmaya ve sınırları içinde kalmaya zorlayacak araçlar vardır. Parlamenter sistemlerde ise durum farklıdır: Yasama ve yürütme erkleri arasındaki ayrılık organik, değil işlevseldir: Yürütme organının üyeleri, zorunluluk ve genel ilke olmasa da aynı zamanda yasama organının da üyeleridirler. Çünkü yürütme organının üyeleri yasama organına seçilen üyeler arasıdan seçilmektedir ve yürütme organı, yasamanın siyasal desteğine sahip olmak zorundadır; bu desteği elde etmeden yürütme erkine sahip olmak olanaklı değildir. Bu durumda çift partili parlamenter rejimlerde, bütün erkler, salt çoğunluğa sahip olan siyasal partinin yönetim komitesinin oluşturduğu kabinede toplanır.

Tunaya *parlamentonun gerilemesi ve zayıflaması* başlığı altına durumu şöyle anlatır:

> '...Yürütmenin artan gücü karşısında, Meclislerin yasama fonksiyonundan çok şey kaybettiklerini bir kez daha belirtmemiz gerekir. Böylece, sayıları yüzleri aşan parlamento üyeleri, seçim manevraları sonunda, sadık birer parti adamı haline gelmişlerdir. Bugünün karmaşık sorunları karşısında, bilgili ve ehliyetli oldukları da ileri sürülemez. Üstelik parti programına aşırı bağlılık, sonsuz kavgalar ve çekişmeler, Meclislerin ehliyeti yanında itibarını da sarsmıştır… Milli hâkimiyet ve temsil teorileri ciddi bir kriz geçirmektedirler. Temsil, bugünkü biçimiyle yetersiz sayılmaktadır' (Tunaya, 1982: 457).

Tunaya'nın açıkladığı bu durum, parlamenter sistemlerde, yasama-yürütme ayrılığının, yerini iktidar-muhalefet ayrılığına bırakmasına neden olur. Teziç'in belirtiği gibi bu sistemlerde muhalefetin sahip olduğu serbestlik, iktidarı denetleme olanakları ve geleceğin iktidar adayı olması, rejimin liberal niteliğinin temelini oluşturur. Burada, demokrasinin genel gelişimi erkler ayrılığını ortadan kaldırmıştır; parlamento ve hükümet birbirinin karşıtı iki erk olmaktan çıkmıştır. Bundan dolayı da yasama, yürütmenin muhtemel aşırılıklarına karşı bir fren oluşturamamaktadır. Parlamenter sistemlerde artık hükümetin meclis karşısında siyasi sorumluluğu gündeme gelmez, hükümetin elinde, meclise karşı kullanabileceği fesih silahı işlemez. Yasama, yürütme tarafından sunulan tasarıları yasalaştırır ve bunların uygulanmasından dolayı, destek verdiği hükümeti denetlemez. Bu denetim işi muhalefete düşer; muhalefetin bu denetimi yapması ise kendisine sağlanan denetim araçlarının genişliğine ve etkinliğine bağlıdır. Tunaya bu gelişmeleri dikkate alarak parlamenter sistemlerde erkler ayrılığı ilkesinin özgürlükler için bir güvence oluşturduğu görüşünün genel bir kural olmaktan çıktığını belirtmektedir. Özellikle çift partili sistemlerde ve parti disiplininin güçlü olduğu ülkelerde istikrarlı hükümetler kurulur; hükümet bunalımları azalır. Bunun karşılığında parlamentonun gücü ve rolü zayıflar.

Tunaya'nın belirttiği gibi bu durumlarda fiili bir tek parti rejimi ortaya çıkabilir ve çoğunluk, milli irade adına demokratik kurumların yozlaşmasına neden olabilir. Buna karşılık olarak da meclis istibdadını önleyici tepkisel tedbirlerin alınması söz konusu olur. Hukuk devleti, yöneticiler ve yönetilenlerin hak ve yükümlülüklerinin herkes için bağlayıcı olan hukuksal bir çerçeveye oturtulmasını gerekirir. Bunun sonucu olarak da *meclisin üstünlüğü ilkesi* yerini *anayasanın üstünlüğü ilkesine* bırakır. İkinci olarak yönetenlerin hukuksal düzenlemelere uymasını sağlamak için devletin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi tutulması gerekir. Yürütme yönünden bu kural bütün demokratik devletlerde kabul edilmiştir. Anayasanın üstünlüğü ilkesi, diğer taraftan, yasamanın da yargı denetimine tabi olması gereğini doğurmuştur. Bu nedenle demokratik hukuk devletlerinde, anayasaya uygunluk denetimi yapan organların ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Birçok ülke anayasa mahkemesi kurmuştur ve anayasa mahkemeleri sayıca çoğalmaya devam etmektedir. İşte bundan dolayı da günümüzün parlamenter demokrasilerinde, yasama-yürütme ikilisine karşı özgürlüklerin güvencesini sağlayan erk, yargı erki olarak karşımıza çıkmaktadır. Duverger bu nedenle şu saptamayı yapar: *'yurttaş hak ve özgürlükleri ...yasama ile yürütmenin ayrılmasıyla değil, yargı gücünün öbür hükümet işlevlerinden ayrılmasıyla sağlanır* (Duverger, 1986: 79).

Erklerin her birinin görev ve yetki alanları ise ancak anayasalarla belirlenir. Sabuncu erkler ayrımı ile anayasacılık hareketlerinin ilişkisini şöyle kurar:

> 'Kişilere hukuk güvenliği sağlamak her şeyden evvel devlet iktidarının sınırlanmasını gerektirir. Güçler ayrılığı yoluyla devlet gücünün tek elde toplanmasını önlemek, yetki sahiplerini karşılıklı dengeleme yöntemlerine bağlı kılmak, belli görevlerde bulunmayı belli sürelere bağlamak, bazı devlet organlarına bağımsızlık vererek siyasal iktidarın etkisinden uzak tutmaya çalışmak gibi önlemler hep bu amaca yöneliktir. Bütün bu kuralları üstün bir metinde yazılı biçimde toplamayı amaçlayan **anayasacılık hareketleriyle** hukuk devletini gerçekleştirme çabaları işte bu nedenle çakışmaktadır'(Sabuncu, 2005: 85).

Bugün artık demokrasinin ve hukuk devletinin ya da demokratik hukuk devletinin sadece yasanın üstünlüğü ilkesine dayalı olarak yaşatılması olanaklı değildir. Bir demokraside iyi örgütlenmiş, disiplinli, tutucu bir çoğunluk, özgürlükleri çiğneyerek baskıcı yönetimlerin doğmasına neden olabilir. Yasanın üstünlüğü anlayışı, çıkarılan yasaların temel hak ve özgürlüklere zarar vermesi halinde, hukuk devleti anlayışı ile bağdaşmaz. Yasa devleti, her zaman hukuk devletini doğurmaz ya da Duguit'in dediği gibi yasayı hukukla bir tutmak hatalıdır. Yasanın içeriği baskıcı bir anlayış içerebilir. Bu nedenle devletin hukukun egemenliği altına sokulması ve hukukun öngördüğü gereklilikleri

yerine getirmesi gerekir. Yasanın hukuku içermemesi, uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Özgürlüklerin kısıtlanması, sivil yaşama devlet müdahalesinin artması, hukuki güvencelerin işlememesi gibi sorunlar yasalardan kaynaklanabilir. Yasama meclisleri temel hak ve özgürlükleri kurumsallaştırmak yerine çıkardıkları yasalarla bunları büsbütün ortadan kaldırabilirler. Bu durum yasaların üstünde bazı evrensel hukuk ilkelerinin ve bu ilkelere uygun anayasaların üstünlüğüne götürür. Yasaların evrensel hukuk ilkelerine ve anayasalara uygunluğu ise yargı erki içinde bir anayasa yargısının varlığını zorunlu kılar. Demokratik ilkeler açısından bakıldığında halk tarafından seçilen yasama organlarında çıkarılan yasaların atanmış yargıçlar tarafından oluşturulan mahkemeler tarafından iptal edilmesi, demokrasiye aykırı gibi görünebilir. Çünkü yasaların anayasa mahkemesi tarafından iptal edildiği durumlarda, mahkeme bir tür 'olumsuz yasayıcı' işlevi yerine getirmiş olur. Kimi yazarlar anayasa mahkemelerini, bu açıdan, demokrasilerdeki çoğunluk ilkesine aykırı bulurlar (Kutlu, 2001: 164-167). Ancak çoğunluk ilkesinin ya da çoğunlukçu demokrasinin, demokratik niteliği tartışmalıdır. Yönetim biçimlerine ilişkin sınıflamalarda yönetimler kabaca monarşi, aristokrasi, demokrasi ve bunların yozlaşmış biçimleri olan tiranlık, oligarşi ve yozlaşmış demokrasi biçiminde sıralanmakta ve yozlaşmış demokrasi, yönetimlerin en kötüsü olarak tanımlaktadır. Öte yandan yozlaşmış demokrasi, çoğunluk demokrasisinden başka bir şey değildir.[5] Başka bir anlatımla bir yönetimde kararların çoğunluk tarafından alınması ve çoğunluğun kararlarının sorgulanamaması, azınlığın hak ve özgürlüklerinin yok edilmesine ve dolayısıyla çoğunluk dikdatörlüğüne yol açar. Oysa demokrasi bir azınlığın varlığını varsayar. Çoğunluk tarafından bu azınlık yok edildiğinde, demokrasiye çoğunluk tarafından son verilmiş olur. Bu nedenle demokrasilerde ve özellikle yasama ile yürütmenin, seçim sistemi ve siyasal parti sistemi nedeniyle birleştiği parlamenter sistemlerde, hak ve özgürlüklerin güvencesi, yargı erkinin, egemenlik erkini halk adına kullanan erklerden biri olarak tasarlanmasıyla olanaklıdır. Erkler ayırımı bu sistemlerde ancak bağımsız bir yargı erkinin ve yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir anayasa yargısının varlığıyla mümkün olabilir. Anayasa, bir ulusun genel iradesini ortaya koyan en önemli egemenlik işlemidir ve egemenin belirlediği siyasal alanın kullanımı, bu egemenlik işlemine uygun olmak zorundadır. Bu uygunluğun sağlanması, kendisine tanınan alan içinde yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir anayasa yargısının varlığını zorunlu kılar. Bu yolla parlamenter sistemlerde, aralarındaki ayrılık kaybolmuş olan yasama-yürütme erklerinin anayasal sınırlar içinde kalması ve çoğunluk baskısının engellenmesi sağlanmış olur. Bu çerçevede anayasa yargısı demokratik düzenin meşru ve doğal bir kurumudur(Kutlu, 2001: 168-169).

---

5 Antik Yunan demokrasilerinde ve Rousseau'nun demokrasi düşüncesinde çoğunluk ilkesinin geçerli olmadığı başka bir yerde tartışılmıştır. Bkz: (Bakırcı, 2010: 241-269).

Anayasa yargısının egemenliği kullanan bağımsız erklerden biri olarak kabul edilmemesi halinde, erkler ayrımının bulunduğundan kolaylıkla kuşku duyulabilir. Çünkü böyle bir durumda yasama organının, hiçbir hukuksal ölçüt kullanmadan dilediği yasaları çıkarması ve kendi içinden çıkardığı yürütmeye bu yasaları uygulatması olanaklıdır. Yurttaşların evrensel nitelikteki temel hak ve özgürlüklerinin iç hukuk yoluyla ortadan kaldırılması ya da kullanılamaz hale getirilmesi söz konusu olabilir. Bu çerçevede yasama-yürütme ikilisini durduran ve dengeleyen üçüncü bir erk olarak anayasa yargısının, egemenliği kullanan erklerden biri olarak kurumsallaşmasının önemi ortaya çıkar.

Kaynakça

Ağaoğulları, Mehmet Ali, Filiz Çulha Zabcı ve Reyda Ergün (2005), *Kral Devletten Ulus Devlete* (Ankara: İmge).

Akın, İlhan (1983), *Kamu Hukuku: Devlet doktrinleri, Temel Hak ve Özgürlükler* (İstanbul: Üçdal Neşriyat).

Althusser, Louis (1987), *Politika ve Tarih: Montesquieu-Rousseau* (Ankara: Verso) (Çev. Alaeddin Şenel, & Ömür Sezgin).

Bakırcı, Fahri (2010) "Çoğunlukçu Demokrasinin Sınırları", Göztepe, Ece (Der.), *Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları Toplantısı* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği): 241-269.

Bakırcı, Fahri (2004), *John Locke'ta Mülkiyet Anlayışı* (Ankara: Ebabil Yayıncılık).

Carrithers, David. W. (1991), "Not So Virtuous Republic: Montesquieu, Venice and the Theory of Arisrocratic Republicanism", *Journal of the History of Ideas,* 52 (2): 245-268.

Copleston, Frederick (1996), *Felsefe Tarihi: Aydınlanma* (İstanbul: İdea Yayınları).

Duverger, Maurice (1986), *Siyasal Rejimler* (Ankara: İletişim Yayınları) (Çev. Teoman Tunçdoğan).

Eroğul, Cem (2004), *Anatüzeye Giriş:"Anayasa Hukuku"na Giriş* (Ankara: İmaj Yayınları).

Gökberk, Macit (1996), *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi).

Hendel, Samuel (1974) "Separation of Powers Revisited in Light of 'Watergate'", *Political Research Quarterly,* 27: 575-588.

Kutlu, Mustafa (2001), *Kuvvetler Ayrılığı: Temelleri, Gelişimi, Hukuk Devletinin Kökenleri* (Ankara: Seçkin Yayınları)

Locke, John (1988), *Second Treatise of Government* (Cambridge: Cambridge University Press).

Locke, John (2012), *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme* (Ankara: Serbest Yayınları) (Çev. Fahri Bakırcı).

Montesquieu (1998), *Kanunların Ruhu Üzerine* (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm) (Çev. Fehmi Baldaş).

Montesquieu (2005), *The Spirits of the Laws* (Cambridge: Cambridge University Press).

Morgan, Charles (1948), *The Liberty of Thought and The Separation of Powers: A Modern Problem Considered in the Context of Montesquieu* (Oxford: Clarendon Press).

Pangle, Thomas Lee (1973), *Montesquieu's Philosophy of Liberalism: A Commentary on The Spirit of the Spirit of the Laws.* (Chicago: The University of Chicago).

Sabuncu, Yavuz (2005), *Anayasaya Giriş* (Ankara: İmaj Yayınevi).

Sarıca, Murat (1993), *100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi* (İstanbul: Gerçek Yayınevi).

Soysal, Mümtaz (1986), *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (Ankara: Gerçek Yayınevi).

Şenel, Alaeddin (1982), *Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş* (Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları).

Tanilli, Server (1982), *Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş* (İstanbul: Say Yayınları).

Teziç, Erdoğan (2001), *Anayasa Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları).

Tunaya, Tarık Zafer (1982), *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku* (İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları).

Tütengil, Cahit Orhan (1997), *Montesquieu: Siyaset ve İktisat Açısından Bir Yaklaşım* (İstanbul: Cem Yayınları).

Vile, M. J. C (1998), *Constitutionalism and the Separation of Powers* (Indianapolis: Liberty)